

a u substantiv třetí skupiny (košula - košile).

Kategorie rodu je stále živá. O tom svědčí tendence upravovat tvar substantiva tak, aby rod byl jednoznačně určen (bronchitis - bronchitida, axioma - axióm).

Rozdíly v rodu se vyjadřují přechylováním, heteronymií, rozlišujícím přívlastkem (samec - samice) a syntaktickou shodou u substantiv obourodých (malý, -á Jára).

Ludvík Pokorný

Protiklad "filozofického" a "obyčejného" jazyka u Marxe a Engelse

Teze přednášky v JS v Praze dne 1.3.1984

Mezi formulacemi K.Marxe a E.Engelse týkajícími se jazyka (řeči) /Sprache/, způsobu vyjadřování /Ausdrucksweise, Redeweise, Sprachgebrauch/, myšlení (vědomí), myšlenek a skutečnosti zaujímají významné postavení formulace speciálnější, týkající se jazyka spekulativní filozofie, spekulativní filozofie samé a společenské skutečnosti. Vzhledem k počtu takových míst lze říci, že jsou Marxovy a Engelsovy formulace o jazyku tematicky a myšlenkově mnohem koncentrovanější, než se zatím zdálo; a vzhledem k tomu, že oba klasikové propreciovali své materialistické pojetí dějin zejména na kritice hegelovské a mladogegelovské spekulativní filozofie, lze tvrdit, že jsou tyto formulace těsně spjaty s jejich hlavním filozofickým přínosem. Tvrzení, že Marx a Engels analyzovali v Svaté rodině gnozeologické kořeny a v Německé ideologii společenské kořeny idealistického pojetí dějin, je nyní nutno upřesnit v tom smyslu, že v obou těchto pracích - i v některých pracích jiných - věnovali hodně pozornosti jazykovým, vyjedřovacím předpokladům (podmínkám nutným, nikoli postačujícím) onoho pojetí a odstranění těchto předpokladů. Marx a Engels patřili k filozofům, kteří měli smysl pro problematiku způsobů vyjadřování ve filozofii a jejich adekvátnosti (jako dříve Bacon, Berkeley, Hobbes, Locke, Hegel a v jejich době někteří mladohegelovci). Na své cestě k materialistickému pojetí dějin museli odklidit i dost verbálního balastu a byli si toho vědomi; byli proti všemu, co odvádí od věcného zkoumání společenské skutečnosti.

Výrazy "spekulativní mluva" /spekulative Redeweise/ ze Svaté rodiny, "filozofická řeč" /philosophische Sprache/ z Německé ideologie a "mystická mluva" /langage mystique/ z Marxova dopisu P.V. Anněnkovovi z 28.12.1846 označují způsob vyjadřování spekulativních filozofů a ideologů, přičemž v případech analyzovaných Marxem a Engelsem jde o spekulaci se zvlášť silnou složkou čistě verbální.

Takové vyjadřování se konfrontuje s "obyčejnou" řečí blíže neurčenou, s "obyčejnou" řečí typického příslušníka jisté společenské třídy a s vlastním "materialistickým" vyjadřováním Marxe a Engelse.

Pavel Novák

K segmentaci dialogického textu

Teze přednášky v JS v Olomouci dne 1.3.1984

Dialogický text se vzhledem ke specifičnosti vznikové situace (a zejména účasti více subjektů při jeho vytváření) liší svou jazykovou, především syntaktickou výstavbou od textu monologického. Pro její popis je třeba stanovit jednotku (jednotky jako věta a výpověď nejsou při analýze tohoto textu dobře použitelné).

Dialogický text v podobě magnetofonového záznamu určité rozhovorové události vykazuje několikeré členění (jako materiál byly použity magnetofonové záznamy pracovních porad):

1. Podle vnějšího průběhu rozhovoru (zahájení; přerušování telefonem, příchody a odchody účastníků, podávání kávy; ukončení).
2. Tematické členění (podle postupného komunikování dílčích témat se text člení na tematické bloky).
3. Obsahově-interakční členění: Realizuje se v rámci jednotlivých tematických bloků; mluvčí projednávají dílčí témata tak, že sdělují po jistých dávkách nějaké obsahy, které mají na mysli, a reagují na obsahy podávané partnery. Takto postupně sdělované obsahy se v textu promítají jako určité obsahové celky. Obsahové celky se člení na obsahově-pragmatické jednotky.

Obsahově-pragmatická jednotka jako úsek textu, jímž mluvčí sděluje nějakou syntakticky a významově relativně ucelenou část obsahového celku a jehož vyslovením sleduje nějaký elementární komunikativní cíl, je základní komunikativní jednotka dialogického textu. Při vyčleňování těchto jednotek v dialogickém textu (při jeho segmentaci) jsou prvořadá kritéria obsahově-pragmatická, dále se berou v úvahu kritéria syntaktická a intonační.

Olga Müllerová